

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

Bireylerde Covid-19 Kontrolü Algısı ile Covid-19 Aşısına Karşı Tutum Arasındaki İlişki

The Relation Between Perception of Control of Covid-19 and Attitude Towards the Covid-19 Vaccine in Individuals

Erhan ELMAOĞLU¹, Meltem SUNGUR², Melike YAVAŞ ÇELİK³, Ebru ÖZTÜRK ÇOPUR⁴

¹ Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, erhan.elmaoglu@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4830-1625

² Arş. Gör., Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, meltem.sungur@kilis.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2702-5748

³ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, www_com_tr@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1155-1022

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Yusuf Şerefoğlu Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü, nrsebru@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-1843-3499

ÖZET

Bu çalışma, bireylerde COVID-19 kontrolü algısı ile COVID-19 aşısına karşı tutum arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılmıştır. Tanımlayıcı tipte yapılan çalışmanın örneklemini 18-65 yaş arası bireyler oluştururken örneklemini kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak 1-31 Mart 2021 tarihleri arasında araştırmaya katılan 1024 birey oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında; kişisel bilgi formu, COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği ve COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; SPSS 25.0 programı ile tanımlayıcı istatistikler ile Student t ya da Mann Whitney U testi, Tek yönlü anova ya da Kruskal-Wallis, Pearson ya da Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Katılımcıların %53,7'sinin 18-23 yaş aralığında, %65,4'ünün kadın, %31,5'inin çiftçi, %68,9'unun bekar olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %52,3'ünün COVID-19 aşısını olmayı düşündüğü, %34,1'inin aşının koruyuculuğuna güvenmediği için aşı olmayı düşünmediği ve %33,7'sinin toplumun kurallara uymasıyla COVID-19'un biteceğini düşündüğü bulunmuştur. Sonuç olarak; Çalışmaya katılan bireylerin COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumların yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ulusal ve küresel düzeyde alınan tedbirlerin orta düzeyde yeterli olduğu, hastalığa yakalanmamak için alınan kişisel tedbirler ile hastalığın kontrolünün orta düzeyde sağlanabileceği ve bireylerin hastalığın kontrol edilebileceği inancına ilişkin algılarının iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu doğrultuda; pandeminin, sonlandırılması amacıyla koruyucu önlemlerin uygulanması ve toplumun, COVID-19 aşısının güvenilirliği, koruyuculuğu, içeriği hakkında, kendilerini/ailelerini hastalıktan korumaya yönelik alınacak tedbirler konusunda, güncel, güvenilir kaynaklar tarafından bilgilendirilmesi önerilebilir

Anahtar kelimeler: Covid-19, Covid-19 aşısı, Covid-19 aşı tutumu, kontrol algısı.

ABSTRACT

The aim of this study is to investigate the relation between of the perception of COVID-19 control on the attitude towards the COVID-19 vaccine in individuals. The population of this descriptive consisted of individuals aged between 18-65 years and the sample consisted of 1024 individuals who participated in study between 1-31 March 2021, by using snowball sampling method. Personal information form, Attitudes Towards COVID-19 Vaccine Scale, and Perception of Control of COVID-19 Scale were used to collect the data. In the data assessment, SPSS 25.0 software was used together with descriptive statistics and Student t or Mann Whitney U test, one-way Anova or Kruskal-Wallis, Pearson or Spearman correlation analysis. It was determined that 53.7% of the participants were aged between 18-23 years, 65.4% were female, 31.5% were farmers, and 68.9% were single. 52.3% of the participants considered to get a COVID-19 vaccine, 34.1% did not consider to get a COVID-19 vaccine since they did not rely on protection of the vaccine, and 33.7% believed that COVID-19 will end if people comply with the rules.

Başvuru: 04.08.2021
Kabul: 29.12.2021

Atıf:
Elmaoğlu, E., Sungur, M., Yavaş-Çelik, M. ve Öztürk-Çopur, E. (2021). Bireylerde covid-19 kontrolü algısı ile covid-19 aşısına karşı tutum arasındaki ilişki. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, Covid-19 Özel Sayı Cilt 1, 337-353. DOI: 10.33417/tsh.978616

As a result; It is seen that the individuals participating in the study have a high level of positive attitudes towards the COVID-19 vaccine. It has been determined that the measures taken at the national and global level are moderately sufficient, that the control of the disease can be achieved at a moderate level with the personal measures taken to avoid catching the disease, and that the individuals' perceptions of the belief that the disease can be controlled are at a good level. In this direction; In order to end the pandemic, it may be recommended to implement protective measures and inform the public about the safety, protection and content of the COVID-19 vaccine, and the measures to be taken to protect themselves/ their families from the disease, by up-to-date, reliable sources.

Keywords: Covid-19, Covid-19 vaccine, attitude towards the Covid-19 vaccine, perception of control.

GİRİŞ

Koronavirüsü 2'nin (2019-nCov olarak da bilinen SARS-COV-2) neden olduğu Covid-19 hastalığı evrensel bir salgına dönüşmüştür (Wang et al., 2021). Artan vaka sayılarına istinaden 30 Ocak 2020 tarihinde; Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından acil durum olarak ilan edilen "koronavirüs hastalığı 2019" (COVID-19)'un kökeninin Çin'in Wuhan kentindeki Hunan deniz ürünleri pazarı olduğu düşünülmektedir (Lotfi et al., 2020; Velevan & Meyer, 2020). Neredeyse tüm ülkelere yayılan hastalık ile; mücadele etmek amacıyla bazı hükümetler, farklı izolasyon önlemleri olarak hava, deniz ve kara sınırlarının kapatılması da dahil olmak üzere sert önlemler almışlardır. Bu tür önlemler hastalığın küresel olarak yayılmasını engelleyememiştir (Mohamed et al., 2020). COVID-19'un erken tanınması ve başarılı tedavi stratejilerinin belirlenmesi hastalığın, yayılmasını kontrol altına almada en iyi yaklaşım olarak görülmektedir (Lotfi et al., 2020). Bu açıdan; izolasyon ve tedavi protokollerinin belirlenmesi için vakaların, olabildiğince erken tespit edilmesi önem arz etmektedir (Wang et al., 2021). Nitekim COVID-19'dan ilk etkilenen ülkelerden biri olan Güney Kore'nin pandemiye bir aydan daha kısa bir sürede kontrol altına almış olması; pandeminin önlenmesinde ve kontrol altına alınmasında zamanında yapılan uygulamaların etkinliğini göstermektedir (Hanaei & Rezaei, 2020). Hastalıkların kontrol altına alınması; hastalığın algılanma şekli, gösterilen tepkiler ve hastalığa uyum şekli ile ilişkilidir. Gösterilen tepkiler arasında yer alan kontrol duygusu; sağlığı tehdit eden durumlarla karşılaşıldığında; kişinin yaşamdaki birincil motivasyon gücünü oluşturan çevresel belirsizliğin üstesinden gelebileceği inancıdır (Whitson & Galinsky, 2008). Kontrol algısı düşük bireyler, belirsizlik karşısında daha fazla risk almaya meyillidirler (Whitson & Galinsky, 2008). Kontrol duygusu aynı zamanda uzun vadeli sağlık ve esenlik ile de bağlantılıdır (Zhu et al., 2020). Bireylerin yaşam koşullarını ve idamesini etkileyen genel inançları algılanan-kontrol olarak tanımlanmaktadır (Bullers & Prescott, 2011). Bu doğrultuda sağlığı tehdit eden durumlarla karşılaşıldığında; hastalığın pandemi boyutu kazanmaması ve mortalitenin düşmesi açısından gösterilen tepkiler önemlidir (Ekiz ve ark. 2020). Algılanan kontrol, mevcut sosyal durumdan ve yaşam koşullarından etkilenmektedir (Bullers & Prescott, 2011). Kontrol algısı, farklı koşullara uyum sağlama algısının yeterli olmasıdır. Yapılan çalışmaların çoğu algılanan kontrolü kişilik özelliği olarak tanımlamaktadır (Bullers & Prescott, 2011). Yüksek kontrol algısına sahip bireyler çevrelerini rahatça etkileyebilmektedirler. Kontrol algısı sayesinde fiziksel sağlık daha rahat korunmaktadır (Ekiz ve ark. 2020). Koronavirüsün de asemptomatik taşıyıcılar yoluyla insanları enfekte etme yolunun zor saptanıyor olması insanların kafasını karıştırmakta ve belirsizliği ortaya çıkarmaktadır (Hanaei & Rezaei, 2020). Bu belirsizlik sonucu COVID-19 salgınına yönelik algılar; ruhsal, sosyal ve ekonomik problemler ile ilişkili hale gelmiştir. Problemler ile başa çıkmak ve önlemler almak için; algıların değerlendirilmesi gerekmektedir (Artan, Karaman, Arslan & Cebeci, 2020; Wang et al., 2021). Virüsün yayılmasını engellemek ve bu problemlerle baş etmek amacıyla farklı yaklaşımlar denenmiş olmasına rağmen bu durumun önüne geçilememiştir. Etkili olabileceği düşünülen bu yaklaşımlardan birisi de COVID-19'a karşı aşuların geliştirilmesidir (Rawat, Kumari & Saha, 2021). Mevcut salgının ötesinde uzun

vadede, koronavirüse karşı aşıların geliştirilmesi ve bunların evrensel erişimi, pandeminin kontrol altına alınması için önemli bir adım olarak görülmektedir (Velevan & Meyer, 2020). Farklı ülkelerde eş zamanlı fazla sayıda aşı geliştirilmeye başlanmıştır (Wang et al., 2021). Bireyler, hem bilimsel incelemenin hem de aşının hızlı bir şekilde hazırlanmasının güvenliği, riske attığını düşünmekte ve kaygılanmaktadır. Korku, hastalığın zararını güçlendirebilir, bu da bireylerin COVID-19'a tepki verirken gerçekçi düşünmemelerine yol açabilir (Ahorsu et al., 2020). Aşılamada güven oluşturmak için, düzenleyicilerin, şirketlerin ve araştırma ortaklarının şeffaflığı sağlamaları, verileri yayınlamaları ve bu verilerle ilgili açık tartışmalar yapmak için; verdikleri sözleri tutmaları önemlidir (Lotfi et al., 2020).

Aşılar, çocuk ve erişkinlerin iyilik halini korumada bulaşıcı hastalıkların yayılmasını engellemede; ekonomi ve güvenilirlik açısından en önemli ve en etkili koruyucu önlemlerden biridir. Amaç salgınları önlemek, ölüm ve sakatlıkları azaltmaktır (Erkekoğlu ve ark. 2020). Bulaş yolu netleşmeyen COVID-19 pandemisinin sonlandırılması, korunmanın yaygınlaştırılması ve etkili olması açısından aşılamının önemi büyüktür. (Dindar Demiray ve ark. 2020). Geçmişten günümüze bir çok salgın aşılarla kontrol altına alınmıştır (Erkekoğlu ve ark. 2020). Salgınla mücadelede başarının artmasında önemli olan bir diğer faktör; bireylerin önlemlere uygunluk derecesi ile ilgilidir. Bu nedenle bireylerin salgını nasıl algıladıkları ve salgının kontrolüne yönelik tutumları önemlidir. Sağlık otoritelerinin bu algı ve tutumların farkında olması hem salgını yönetmede hem de salgınla mücadelede yönlendirici olacaktır (Geniş ve ark. 2020). Bu doğrultuda; bu çalışma bireylerde COVID-19 kontrolü algısının COVID-19 aşısına yönelik tutumuna etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın soruları:

1. COVID-19 kontrol algısı ile COVID-19 aşısına yönelik tutum arasındaki ilişki nedir?
2. COVID-19 aşısına karşı tutum nedir?
3. COVID-19 kontrol algısının düzeyi nedir?

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi: Tanımlayıcı ve ilişki arayıcı şekilde yapılmış bir araştırmadır.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme: Araştırmanın evrenini; Kilis ilinde yaşayan COVID-19 aşısı olmamış 18-65 yaş arası bireyler oluşturmuştur. G*Power 3.1 ile $\alpha=0,05$, $\beta=0,2$, örneklem hatası 0,05, güven düzeyi %99 hesaplanarak örneklem sayısı 532 kişi olarak bulunmuştur.

Araştırmanın örneklemini; Kartopu örnekleme yöntemi kullanılarak COVID-19 aşısı olmamış, sosyal medya veya akıllı telefon kullanan ve çalışmaya katılmayı kabul eden gönüllü bireyler araştırmaya dahil edilmiş olup araştırma 1024 kişi ile yapılmıştır.

Araştırmanın Verilerinin Toplanması

Araştırmada verilerin toplanmasında; kişisel bilgi formu, COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği ile COVID-19'un kontrolü algısı ölçeği kullanılmıştır. Araştırma verileri, 1-31 Mart 2021 tarihleri arasında toplanmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Yaş, cinsiyet, meslek, medeni durum, aile tipi, eğitim durumu, pandemi döneminde ailenin gelir durumunun etkilenme durumu, ailedeki kişi sayısı, ailenin gelir durumu,

ikamet yeri, ailede COVID-19 pozitif olan kişilerin olması durumu, COVID-19'a karşı aldıkları önlem türü, COVID-19'a karşı aşı olmayı düşünme durumu, COVID-19'a karşı aşı olmayı düşünmemenin nedeni ve COVID-19'un nasıl biteceğine dair sorularından oluşmaktadır. Araştırmacı tarafından literatür taranarak hazırlanan, sosyo-demografik özelliklerine yönelik oluşan bir formdur (Ekiz ve ark. 2020; Geniş ve ark. 2020).

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği: Geniş ve arkadaşları tarafından 2020 yılında Türkiye'de geliştirilen ölçek COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği, 5'li likert tipte olup, iki alt boyut (olumlu ve olumsuz tutum) ve 9 maddeden oluşmaktadır. Olumsuz tutum alt boyutlarındaki maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Olumlu tutum alt boyutundan alınan yüksek puanlar, aşıya yönelik tutumun olumlu olduğunu göstermektedir. Olumsuz tutum alt boyutundaki maddeler ters çevrildikten sonra hesaplanır ve bu alt boyut puanlarındaki yükseklik, aşıya karşı olumsuz tutumun daha az olduğunu göstermektedir (Geniş ve ark. 2020). Geniş ve arkadaşları çalışmalarında COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayıları Olumlu Boyutu =0,96, Olumsuz Boyutu =0,78, bizim çalışmamızda ise COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayıları Olumlu Boyutu =0,94, Olumsuz Boyutu =0,85 şeklinde bulunmuştur.

COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği: Geniş ve arkadaşları tarafından 2020 yılında Türkiye'de geliştirilen COVID-19'un kontrolü algısı ölçeği, beşli likert yapıda, üç alt boyut ve on iki maddeden oluşmaktadır. Makro kontrol alt boyutundaki yüksek puanlar alınan önlemlerin yeterli olduğunu, kişisel kontrol boyutundaki yüksek puanlar kişisel tedbirlerle hastalığın kontrolünün iyi düzeyde sağlanabileceğini ve kontrol edilebilirlik alt boyutundaki yüksek puanlar ise hastalığın kontrol edilebileceği inancını yansıtmaktadır (Geniş ve ark. 2020). Geniş ve arkadaşları çalışmalarında COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayıları Makro kontrol =0,83, kişisel (mikro) kontrol =0,80, kontrol edilebilirlik =0,78 olduğu, bizim çalışmamızda ise COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Cronbach Alfa katsayıları Makro kontrol =0,66, kişisel (mikro) kontrol =0,86, kontrol edilebilirlik =0,85 şeklinde bulunmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırmada toplanan veriler, SPSS for Windows 25.0 istatistik paket programı kullanılarak veri girişi ve analizleri yapılmıştır. İstatistiksel analizde verilerin normal dağılıma uygunluğu Kolmogorov Smirnov testi ile değerlendirilmiştir. Araştırmada katılımcıların tanıtıcı özellikleri için tanımlayıcı istatistikler olan yüzde, frekans, ortalama, standart sapma, minimum, maksimum hesaplanmıştır. Katılımcıların COVID-19 kontrolü algısı ve COVID-19 aşısına yönelik tutumları ile tanıtıcı özellikler arasındaki ilişkinin incelenmesi için, veri tipine ve normal dağılım gösterme durumuna göre; Student t ya da Mann Whitney U testi, Tek yönlü anova ya da Kruskal-Wallis, Pearson ya da Spearman korelasyon analizi kullanılmıştır. Ölçeklerin güvenilirliği için Cronbach alfa katsayısı hesaplanmıştır. Araştırmada değişkenlerin istatistiksel anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen verilerin, sosyal medya veya akıllı telefon kullanmayan ve COVID-19 aşısı olan bireylere genelleymeyişi bu araştırmanın sınırlılığıdır.

BULGULAR

Bu çalışma COVID-19 aşısına yönelik tutum ile COVID-19 kontrol algısı arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. Tablo 1'e göre çalışmamızdaki katılımcıların %53,7'sinin 18-23 yaş aralığında, %65,4'ünün kadın, %31,5'inin çiftçi, %68,9'unun bekar olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %78,2'sinin çekirdek aileye sahip olduğu, %50,3'ünün eğitim durumunun üniversite olduğu, %83,4'ünün ailesinin pandemi nedeniyle gelir düzeyinin olumsuz etkilendiği, %56,4'ünün ailedeki kişi sayısının 4-6 kişi arasında olduğu ve %43,8'inin gelirinin giderden az olduğu belirlenmiştir. Katılımcıların %60,4'ünün il merkezinde yaşadığı, %66,6'sının COVID-19 olmadığı, %26,3'ünün COVID-19'a karşı temizlik ve sosyal mesafe ile önlem aldığı saptanmıştır. Katılımcıların %52,3'ünün COVID-19 aşısını olmayı düşündüğü, %34,1'inin aşının koruyuculuğuna güvenmediği için aşı olmayı düşünmediği ve %33,7'sinin toplumun kurallara uymasıyla COVID-19'un biteceğini düşündüğü bulunmuştur.

Tablo 1. Bireylerin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı

Özellikler		N	%
Yaş	18-23	550	53,7
	24-29	197	19,2
	30-34	79	7,7
	35 ve üstü	198	19,4
Cinsiyet	Kadın	670	65,4
	Erkek	354	34,6
Meslek	Öğrenci	197	19,2
	Memur	169	16,5
	İşçi	323	31,6
	Esnaf	171	16,7
	Çiftçi	75	7,3
	Ev hanımı	89	8,7
Medeni durum	Bekar	706	68,9
	Evli	318	31,1
Aile tipi	Çekirdek aile	801	78,2
	Geniş aile	223	21,8
Eğitim Durumu	Okuryazar	14	1,4
	İlkokul	47	4,5
	Ortaokul	59	5,8
	Lise	179	17,5
	Önlisans	170	16,6
	Üniversite	515	50,3
	Lisansüstü	40	3,9
Pandemi süreci ailenin gelir durumuna etkisi	Olumlu etkiledi	170	16,6
	Olumsuz etkiledi	854	83,4
Ailedeki kişi sayısı	1-3	205	20,0
	4-6	578	56,4
	7-9	198	19,3
	10 ve üstü	43	4,2
Ailenin gelir durumu	Gelir giderden az	449	43,8
	Gelir gidere eşit	443	43,3
	Gelir giderden fazla	132	12,9

Tablo 1 (devamı). Bireylerin Sosyo-demografik Özelliklerinin Dağılımı

İkamet edilen yer	Köy	124	12,1
	İlçe	281	27,5
	İl	619	60,4
Ailede Covid-19 pozitif olma durumu	Evet	342	33,4
	Hayır	682	66,6
Covid-19'a karşı aldıkları önlemler	Sosyal mesafe-temizlik	269	26,3
	Evde izolasyon	176	17,2
	Beslenmeye dikkat ediyorum	228	22,2
	Ek olarak vitamin alıyorum	125	12,2
	Koruyucu bitkisel besinler alıyorum	226	22,1
Covid-19 aşısı olma ile ilgili düşünceleri	Evet	536	52,3
	Hayır	488	47,7
Covid-19 aşısı olmama nedenleri(n:488)	Koruyuculuğuna güvenmiyorum	166	34,1
	Üretildiği ülkeye güvenmiyorum	151	30,9
	İçinde sağlığa zararlı maddeler olduğunu düşünüyorum	96	19,6
	Medyanın aşı ile ilgili olumsuz yorumları	75	15,4
Covid-19'un biteceğini ile ilgili düşünceleri	Aşı ile	282	27,5
	Kendiliğinden	210	20,5
	İlaç ile	187	18,3
	Kurallarla	345	33,7
Toplam		1024	100,0

Tablo 2. Bireylerin Sosyo Demografik ve COVID 19 Özellikleri ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki Fark

Özellikler		COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği		
		Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum	Toplam puan
		Puan ± sd	Puan ± sd	Puan ± sd
Yaş	18-23	11,48±4,73	13,66±3,95	25,15±6,21
	24-29	12,13±4,97	13,66±3,92	25,80±6,25
	30-34	11,48±5,05	14,36±3,95	25,84±6,86
	35 ve üstü	11,55±5,49	14,17±4,61	25,72±7,77
		F:0,883	F:1,307	F:0,761
	p:0,450	p:0,271	p:0,516	
Cinsiyet	Kadın	11,87± 4,76	13,80± 3,87	25,68± 6,55
	Erkek	11,14± 5,26	13,84± 4,46	24,98± 6,67
		t:2,171	t:-,122	t:1,600
	p:0,030	p:0,903	p:0,110	
Medeni durum	Bekar	11,72± 4,86	13,74± 3,90	25,47± 6,44
	Evli	11,40± 5,16	13,97± 4,45	25,37± 6,94
		t:0,955	t:-0,817	t:0,211
	p:0,340	p:0,437	p:0,833	
Eğitim Durumu	Okuryazar	13,71±5,62	12,57±5,04	26,28±7,36
	İlkokul	9,61±5,09	14,27±4,61	23,89±6,38
	Ortaokul	10,37±4,87	14,22±4,14	24,59±6,13
	Lise	10,82±4,76	13,86±4,26	24,69±5,91
	Önlisans	11,74±4,38	12,94±3,73	24,68±6,12
	Üniversite	12,03±5,07	13,97±4,02	26,00±6,89
	Lisansüstü	12,77±5,12	14,70±4,03	27,47±7,36
		F:4,150	F:2,166	F:2,680
	p<0,001	p:0,044	p:0,014	

Tablo 2. Bireylerin Sosyo Demografik ve COVID 19 Özellikleri ile COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Alt Boyutları Arasındaki Fark

Ailedeki kişi sayısı	1-3	11,83±4,92	13,98±4,04	25,81±6,64	
	4-6	11,78±5,06	13,82±4,12	25,60±6,64	
	7-9	11,07±4,70	13,76±4,06	24,83±6,32	
	10 ve üstü	10,95±4,69	13,30±3,87	24,25±6,97	
		F:1,400 p:0,241	F:0,348 p:0,791	F:1,356 p:0,255	
Ailenin durumu	gelir	Gelir giderden az	11,40±4,91	13,60±4,07	25,01±6,40
		Gelir gidere eşit	11,82±5,01	13,76±4,13	25,58±6,83
		Gelir giderden fazla	11,68±4,91	14,72±3,84	26,41±6,36
			F:0,791 p:0,454	F:3,944 p:0,020	F:2,514 p:0,081
İkamet edilen yer	Köy İlçe İl	Köy	11,23±4,72	14,25±3,73	25,49±5,68
		İlçe	11,67±4,90	13,82±4,05	25,50±5,91
		İl	11,67±5,02	13,72±4,16	25,40±7,05
			F:0,434 p:0,648	F:0,874 p:0,418	F:0,029 p:0,971
Ailede COVID-19 pozitif durumu	olma	Evet	11,85±4,87	14,01±3,73	25,87±6,64
		Hayır	11,50±4,99	13,72±4,24	25,22±6,57
			t:1,068 p:0,282	t:1,083 p:0,259	t:1,474 p:0,142
COVID-19'a karşı aldıkları önlemler	karşı	Sosyal mesafe-temizlik	11,85±4,98	13,54±4,29	25,39±6,11
		Evde izolasyon	12,18±4,86	14,19±3,98	26,37±6,23
		Beslenmeye dikkat ediyorum	11,11±4,85	14,02±4,00	25,14±6,44
		Ek olarak vitamin alıyorum	10,97±4,87	13,78±3,91	24,76±6,47
		Bitkisel besinler alıyorum	11,78±5,10	13,66±4,08	25,45±7,56
			F:1,890 p:0,110	F:0,888 p:0,470	F:1,337 p:0,254
Covid-19 aşısı olma ile ilgili düşünceleri	aşısı ilgili	Evet	14,21±4,63	14,83±3,86	29,05±5,86
		Hayır	8,77±3,52	12,69±4,03	21,47±4,85
			Z:17,996 p<0,001	Z:-9,175 p<0,001	Z:19,090 p<0,001
Covid-19'un nasıl biteceğini ile ilgili düşünceleri	nasıl biteceğini ile ilgili	Aşı ile	14,28±4,77	14,96±3,92	29,25±6,58
		Kendiliğinden	10,06±4,80	13,37±4,16	23,43±6,35
		İlaç bulunursa	10,44±4,51	13,81±3,95	24,26±5,59
		Toplumun kurallara uyması ile	11,03±4,58	13,15±4,04	24,18±5,99
			F:44,077 p<0,001	F:11,664 p<0,001	F:50,261 p<0,001

Tablo 2'ye göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumlu alt boyutunun toplam puan ortalaması ile cinsiyet, eğitim durumu, COVID-19 aşısı olmayı düşünme durumu ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptanmıştır. ($p<0,005$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuz alt boyutunun toplam puan ile eğitim durumu, ailenin gelir durumu, COVID-19 aşısı olmayı düşünme durumu ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır ($p<0,005$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puan ortalaması ile eğitim durumu, COVID-19 aşısı olmayı düşünme durumu ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak fark olduğu bulunmuştur.

Tablo 3. Bireylerin Sosyo Demografik ve COVID 19 Özellikleri ile COVID 19'un Kontrolü Algısı Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Fark

Özellikler	COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği				
	Kontrol makro	Kontrol mikro(kişisel)	Kontrol edilebilirlik	Toplam puan	
Yaş	18-23	10,07±3,36	10,91±4,02	12,99±4,29	12,99±4,29
	24-29	10,30±3,44	11,01±3,87	12,58±4,17	12,58±4,17
	30-34	9,22±3,28	9,79±4,23	13,07±4,84	13,07±4,84
	35 ve üstü	9,94±3,57	10,89±4,15	12,20±4,73	12,20±4,73
		F:1,939 p:0,122	F:1,945 p:0,121	F:1,817 p:0,142	F:1,817 p:0,142
Cinsiyet	Kadın	10,03±3,21	10,92±3,85	12,68±4,23	33,64±6,47
	Erkek	10,01±3,78	10,68±4,37	12,93±4,72	33,63±6,50
		t:0,074 p:0,941	t:0,865 p:0,387	t:-0,834 p:0,404	t:0,015 p:0,988
Medeni durum	Bekar	9,98±3,36	10,84±3,98	12,97±4,19	33,80±6,47
	Evli	10,12±3,54	10,83±4,17	12,31±4,82	33,27±6,49
		t:-0,592 p:0,554	t:0,050 p:0,960	t:2,101 p:0,036	t:1,223 p:0,222
Eğitim durumu	Okuryazar	11,35±3,77	11,92±4,37	9,00±5,51	32,28±5,55
	İlkokul	9,74±3,75	11,04±4,73	11,72±5,35	32,51±6,63
	Ortaokul	9,69±3,94	9,93±4,34	12,81±4,95	32,44±6,75
	Lise	9,88±3,60	10,76±4,25	12,29±4,64	32,94±6,67
	Önlisans	10,38±3,11	11,71±4,00	12,29±4,17	34,40±6,73
	Üniversite	10,05±3,35	10,74±3,87	13,20±4,20	34,01±6,34
	Lisansüstü	9,12±3,29	9,40±3,28	13,72±3,33	32,25±5,51
	F:1,335 p:0,239	F:2,951 p:0,007	F:4,049 p<0,001	F:2,050 p:0,062	
Ailedeki kişi sayısı	1-3	10,29±3,47	10,62±4,00	12,04±4,51	32,96±6,89
	4-6	9,99±3,45	10,88±4,00	12,78±4,30	33,66±6,21
	7-9	9,97±3,26	11,08±4,24	13,28±4,54	34,34±6,71
	10 ve üstü	9,44±3,50	10,27±3,89	13,58±4,36	33,30±6,48
		F:0,861 p:0,461	F:0,723 p:0,538	F:3,271 p:0,021	F:1,500 p:0,195
Ailenin gelir durumu	Gelir giderden az	9,65±3,35	10,56±3,99	12,52±4,55	32,73±6,73
	Gelir gidere eşit	10,33±3,40	11,01±3,92	12,77±4,21	34,12±6,18
	Gelir giderden fazla	10,28±3,60	11,22±4,53	13,58±4,49	35,09±6,19
		F:4,923 p:0,007	F:2,084 p:0,125	F:2,957 p:0,052	F:9,020 p<0,001
İkamet edilen yer	Köy	9,91±3,20	10,99±4,18	13,74±4,21	34,65±6,39
	İlçe	10,04±3,61	10,91±4,07	13,04±4,31	34,01±6,38
	İl	10,04±3,37	10,77±4,00	12,44±4,46	33,26±6,52
		F:0,072 p:0,931	F:0,211 p:0,810	F:5,259 p:0,005	F:3,010 p:0,050
Ailede Covid-19 pozitif olma durumu	Evet	9,71±3,23	10,23±3,77	12,59±4,22	32,54±6,56
	Hayır	10,18±3,50	11,14±4,14	12,85±4,50	34,18±6,38
	t:-2,069 p:0,034	t:-3,397 P<0,001	t:-0,899 p:0,359	t:3,833 p<0,001	
Covid-19'a karşı aldıkları önlemler	Mesafe-temizlik	10,01±3,66	10,55±4,32	12,94±4,73	33,50±6,90
	Evde izolasyon	9,59±3,42	10,29±3,79	13,21±4,48	33,10±6,01
	Beslenmeyle	10,29±3,53	11,50±4,00	12,72±4,21	34,53±6,19
	Ek vitamin alarak	10,12±3,31	10,65±4,37	12,92±4,54	33,69±6,41
	Bitkisel besinlerle	10,06±3,03	11,05±3,65	12,17±4,03	33,28±6,60
		F:1,102 p:0,354	F:2,925 p:0,020	F:1,632 p:0,164	F:1,590 p:0,178

Tablo 3. Bireylerin Sosyo Demografik ve COVID 19 Özellikleri ile COVID 19'un Kontrolü Algısı Ölçeği Alt Boyutları Arasındaki Fark

Covid-19 aşısı olma ile ilgili düşünceleri	Evet	10,03±3,44	10,92±3,96	12,97±4,33	33,93±6,21
	Hayır	10,02±3,39	10,75±4,13	12,54±4,48	33,31±6,76
		Z:-0,252	Z:-0,804	Z:1,672	Z:1,85
		p:0,801	p:0,421	p:0,095	p:0,066
Covid-19'un nasıl biteceğini ile ilgili düşünceleri	Aşı ile	10,07±3,54	10,85±3,95	12,95±4,43	33,88±6,56
	Kendiliğinden	10,27±3,54	11,02±4,39	12,58±4,55	33,88±6,71
	İlaç ile	9,35±3,05	10,17±3,82	12,00±4,42	31,52±6,18
	Kurallarla	10,20±3,40	11,08±3,98	13,14±4,25	34,43±6,21
		F:50,210	F:3,133	F:2,298	F:3,030
		P<0,001	p:0,025	p:0,076	p:0,029

Tablo 3'e göre COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin makro kontrol alt boyutunun toplam puan ortalaması ile ailenin gelir durumu, ailede COVID-19 pozitif kişilerin olması durumu ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak fark saptanmıştır ($p<0,005$). COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin mikro kontrol alt boyutunun toplam puan ortalaması ile eğitim durumu, ailede COVID-19 pozitif kişilerin olması durumu, COVID-19'a karşı aldığı önleme ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır. ($p<0,005$). COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin kontrol edilebilirlik alt boyutunun toplam puan ortalaması ile medeni durumu, eğitim durumu, ailedeki kişi sayısı ve ikamet yeri arasında istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır. ($p<0,005$). COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin toplam puan ortalaması ile yaş, ailenin gelir durumu, ikamet yerine, ailede COVID-19 pozitif kişilerin olması durumu ve COVID-19'un nasıl biteceğini düşünme durumu arasında istatistiksel olarak fark olduğu saptanmıştır ($p<0,005$)

Tablo 4. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Alt Boyutları ile COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeğinin Alt Boyutları arasındaki İlişki

		COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği			COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği		
		Olumlu Tutum Boyutu	Olumsuz Tutum Boyutu	Ölçek toplam puan	Makro Kontrol	Mikro (Kişisel Kontrol)	Ölçek toplam puan
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği	Olumlu Tutum Boyutu	r					
	Olumsuz Tutum Boyutu	r	0,057				
	Ölçek toplam puanı	r	,786**	,662**			
		p	0,001	0,001			
COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği	Makro Kontrol	r	,278**	-,301**	0,022		
		p	0,001	0,001	0,480		
	Mikro(Kişisel) Kontrol	r	,271**	-,228**	,062*	,593**	
		p	0,001	0,001	0,047	0,001	
	Kontrol edilebilirlik	r	-,139**	,315**	,091**	-,375**	-,296**
		p	0,001	0,001	0,004	0,001	0,001
	Ölçek toplam puanı	r	,220**	-,087**	,112**	,643**	,735**
		p	0,001	0,005	0,001	0,001	0,001
Toplam			1024	1024	1024	1024	1024

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tablo 4'e göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuzluk alt boyutu ile olumlu alt boyutu arasında pozitif yönde ilişki olduğu ve ilişkide anlamlılık bulunmamıştır. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuz alt boyutu ile ölçek toplam puanı arasında pozitif yönde, anlamlı ve güçlü ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: 0,662$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumlu alt boyutu ile ölçek toplam puanı arasında pozitif yönde, anlamlı çok güçlü ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: 0,782$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuzluk alt boyutu ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Makro alt boyutu, ve Mikro (kişisel) alt boyutu alt boyutu arasında negatif yönde, anlamlı zayıf ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: -,301$, $r: -,228$, $r: 0,315$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuzluk alt boyutu ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin toplam puanı arasında negatif yönde ilişki olduğu ve ilişkide anlamlılık bulunmamıştır. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumluluk alt boyutu ile Kontrolü Algısı Ölçeğinin Makro alt boyutu, Mikro (kişisel) alt boyutu ve ölçek toplam puanı arasında pozitif yönde, anlamlı ve zayıf ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: 0,278$, $r: 0,271$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumluluk alt boyutu ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğini kontrol edilebilirlik alt boyutu arasında negatif yönde, anlamlı ve zayıf ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: -,139$). COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puanı ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Makro alt boyutu ve Mikro (kişisel) alt boyutu arasında pozitif yönde olduğu ve ilişkide anlamlılık bulunmamıştır. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puanı ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin kontrol edilebilirlik alt boyutu ve toplam puanı arasında pozitif yönde, anlamlı ve zayıf ilişki olduğu saptanmıştır ($p < 0,005$)($r: 0,292$).

Tablo 5. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin Alt Boyutları ile COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeğinin Alt Boyutlarının ve toplam puan ortalamaları

Ölçekler	Alt Boyutlar	Mean	Media n	Std.Deviati on	Min	Maks
COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği	Olumlu Boyutu	16,623	12,00	4,957	4,00	20,00
	Olumsuz Boyutu	13,819	14,00	4,085	4,00	20,00
	Toplam Puan	25,442	24,00	6,599	8,00	40,00
COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği	Makro Kontrol Boyutu					
	Mikro(Kişisel) Kontrol Boyutu	10,028	10,00	3,422	4,00	20,00
	Kontrol edilebilirlik Boyutu	10,842	11,00	4,043	4,00	20,00
	Kontrol edilebilirlik Boyutu	12,768	13,00	4,411	4,00	20,00
	Toplam Puan	33,639	33,00	6,485	12,00	53,00

Tablo 5'e göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puan ortalaması $25,442 \pm 6,599$ 'dur. Bu da COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumların yüksek düzeyde olduğu görülmektedir (Çizelge 5). COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Makro alt boyutunun toplam puan ortalaması $10,028 \pm 3,422$ 'dir. Ulusal ve küresel düzeyde alınan tedbirlerin orta düzeyde yeterli olduğu bulunmuştur. COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Mikro (kişisel) alt boyutunun toplam puan

ortalaması 10,842±4,043'tür. Hastalığa yakalanmamak için alınan kişisel tedbirler ile hastalığın kontrolünün orta düzeyde sağlanabileceği tespit edilmiştir. COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin Kontrol edilebilirlik alt boyutunun toplam puan ortalaması 12,768±4,411'dir. Bireylerin hastalığın kontrol edilebileceği inancına ilişkin algılarının iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumların yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Sarasty ve ark.'nın (2020) Ekvador'da yaşayan bireylerin COVID-19 aşısı olma taleplerinin değerlendirildiği ve 1050 kişi ile yaptığı çalışmada; katılımcıların neredeyse tamamının aşı olmaya istekli olduğu belirtilmiştir (Sarasty et al., 2020). Memiş Doğan ve Düzel'in (2020) Covid-19 salgınının neden olduğu bireylerin korku-kaygı düzeylerinin ve aşılama yönelik tutumlarının incelendiği başka bir çalışmada; katılımcıların çoğunluğu salgın hastalıklara karşı aşının etkili olduğunu ve aşı olmayı düşündüğünü belirtmiştir (Memiş Doğan & Düzel 2020). Thorneloe ve ark.'nın (2020) bireylerin aşı olma istekliliğinin incelendiği bir çalışmada; çoğunluğunun (%76.9) COVID-19 aşısı olmaya istekli olduğu saptanmıştır (Thorneloe, et al., 2020). Paul E ve ark.'nın (2020) aşılarla yönelik tutumların değerlendirildiği başka bir çalışmada; çoğunluğunun (%63.5) COVID-19 aşısı olmayı düşündüğü saptanmıştır (Paul et al., 2020). Çalışmamızın literatür ile uyumlu olduğu görülmektedir. Bu durum; çoğunluğun; COVID-19 aşısına karşı olumlu tutum içerisinde olduğu bulgusunu destekler niteliktedir. Çalışmamızda görülen yüzdeler farklılığının sebebi, aşının yeni oluşu ve bireylerin aşıya karşı endişelerinin devam edişi ile ilişkilendirilebilir.

Bu çalışmada, eğitim durumu okuryazar ve lisansüstü olan bireylerin aşıya yönelik olumlu tutum ölçek puanının daha yüksek olduğu ve eğitim durumu ile aşıya yönelik olumlu tutum ölçek alt puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (tablo 2). Çin'de SARS-CoV-2 aşısı yaptırma istekliliğinin değerlendirildiği çalışmada; aşı olmaya istekli olan bireylerin çoğunluğunun, üniversite düzeyinde eğitim alan bireylerden oluştuğu ve eğitim düzeyi ile aşı olmaya istekli olma durumu arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir (Gan et al., 2021). COVID-19 aşısını yaptırma isteğinin incelendiği bir çalışmada lisans derecesinde veya daha üst düzeyde eğitim görenlerin aşı olmaya daha istekli olduğu ve eğitim düzeyi ile aşı olma durumu arasında anlamlı bir fark olduğu belirtilmiştir (Guidry et al., 2021). Literatürle uyumlu olarak çalışmamızda da aşı olmayı düşünen bireylerin çoğunlukta olduğu ve eğitim düzeyi yüksek olan bireylerin aşı olmaya daha istekli olduğu görülmektedir. Bu sonuç; bireylerin salgından korunmak için aşıyı bir çıkış yolu olarak görmeleri ile ilişkilendirilip eğitimle beraber farkındalığın da arttığı ve bu durumun aşı olma tutumunu da etkilediği düşünülebilir. COVID-19 salgınının ekonomik sonuçları incelendiğinde evlerinde kalmaları söylenen milyonlarca kişinin işini kaybetmesi nedeniyle dünya çapındaki bireyler üzerinde de psikolojik bir etkiye sahiptir (Pakpour & Griffiths, 2020). Bu sonuç; bireylerin, salgından olumsuz etkilenmelerinin son bulmasını ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini istemeleriyle ilişkilendirilebilir.

Bu çalışmada, geliri giderden fazla olan bireylerin, aşıya yönelik olumsuz tutum boyut ortalamasının daha yüksek olduğu ve gelir düzeyi ile aşıya yönelik olumlu tutum ölçek alt puanı arasında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çin'de SARS-CoV-2 aşısı yaptırma istekliliğinin değerlendirildiği

çalışmada; aşı olmaya istekli olanlar içerisinde, diğer katılımcılara nazaran kişi başı gelir düzeyi daha düşük olan bireylerin çoğunlukta olduğu fakat gelir düzeyi ile aşı olmaya istekli durumu arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirtilmiştir (Gan et al., 2021). COVID-19 salgınının ekonomik sonuçları incelendiğinde evlerinde kalmaları söylenen milyonlarca kişinin işini kaybetmesi nedeniyle dünya çapındaki bireyler üzerinde de psikolojik bir etkiye sahiptir (Pakpour & Griffiths, 2020). Literatürle uyumlu olarak geliri giderden az olan bireylerin olumsuz tutum ölçek alt puanlarının daha düşük oluşu; bireylerin, pandeminin getirdiği ekonomik sonuçların pandemi süresi ile paralel olarak yıkıcı sonuçlara sebep olabileceği yönünde bir düşünceye sahip olabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Nitekim bu sonuç; bireylerin, salgından olumsuz etkilenmelerinin son bulmasını ve yaşam koşullarının iyileştirilmesini istemeleriyle ilişkilendirilebilir.

Aşıların hızlı gelişimi, güvenlik konusunda şüphe uyandırmaktadır. Bununla birlikte, aşı tereddütleri ve reddi küresel olarak önemli endişeler yaratmıştır ve DSÖ bu belirsizliği 2019'daki en büyük 10 sağlık tehdidi arasına almıştır. (Al-Qerem & Jarab, 2021). Bu çalışmada; COVID-19aşısı olmayı düşünmeyenlerin, neden olarak koruyuculuğuna güvenmediklerini belirtenlerin çoğunlukta olduğu saptanmıştır. Yapılan çalışmada; aşı olmayı düşünmeyenlerin ve kararsız olanların çoğunluğunun, aşının güvenliğinin yeterli olmayabileceğini düşünenlerden oluştuğu belirtilmiştir (Gan et al., 2021). Bu durumun, bireylerin aşı konusunda yeteri kadar bilgilendirilmemesiyle veya çevreden/sosyal medyadan duyduklarıyla ilişkili olabileceği düşünülebilir. Aşılarla ve aşılama programlarına olan güven kaybı, yüksek ve düşük gelirli ortamlarda aşı isteksizliğine ve reddine, hastalık salgınları riskine ve aşılama hedeflerine meydan okumaya yol açabilir (Larson et al., 2016). Katılımcıların aşığı almak istememelerinin veya aşılama konusunda tereddütlerinin nedenlerinin incelendiği çalışmada; neden olarak aşının etkinliği ve yeniliği hakkındaki endişelerinin oluşunu belirtenlerin çoğunlukta olduğu belirtilmiştir. (Al-Qerem & Jarab, 2021). Bu sonuçlar doğrultusunda; bireylerin, neden olarak aşının güvenliğine inanmamalarını belirtmeleri gelecek hayatlarındaki sağlıklarını tehlikeye sokmak istememeleriyle ilişkilendirilebilir.

Bu çalışmada; COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği'nin alt boyutları içerisinde kontrol edilebilirlik alt boyutunun en yüksek puana sahip olduğu dikkat çekmektedir. Bireylerin sağlık anksiyetesi düzeyleri ile covid-19 salgını kontrol algısının karşılaştırıldığı çalışmada; kontrol algısı ölçeğinin toplam ortalama puanının 2.98 ± 0.50 olduğu en yüksek alt boyut ortalamasının ise; mikro alt grubunda ($3,1 \pm 0,778$) olduğu saptanmıştır (Ekiz ve ark. 2020). Benzer çalışmaların; bizim çalışmamızdan farklı en yüksek puana sahip alt boyut ortalamalarının oluşu; toplumun COVID-19' a yönelik belirsizlik karşısında pandemiyi kontrol altına almak için farklı yaklaşımları benimsemeye meyilli oluşlarına yordanaabilir. Düşük kontrol duygusu, COVID-19 hakkında aşırı kaderci veya iyimser ve kendi kendine yeten bir görüşe yönelimi destekleyebilir; bu durum, toplumsal düzenlemeleri daha kötü anlamada ve daha az destek sağlamada rol oynar. (Zhu et al., 2020). Bu doğrultuda bizim çalışmamızda; kontrol edilebileceği inancının (kontrol edilebilirlik alt boyutu) yüksek puan alması; toplumsal anlamda gerekli yaklaşımların desteklememesi riskini akla getirmektedir.

Bu çalışmada; COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puanı ile COVID-19 Kontrolü Algısı Ölçeğinin kontrol edilebilirlik alt boyutu ve toplam puanı arasında pozitif yönde ve bir ilişki olduğu saptanmıştır. Bu sonuçlar; salgının, aşı ile kontrol edilebileceğine yönelik düşüncesi olan bireylerin, kontrol algılarının yüksek olduğunu destekler niteliktedir. Çin halkının; bilgisi, algılanan şiddeti ve COVID-19'un algılanan kontrol edilebilirliğinin değerlendirildiği çalışmada; katılımcıların COVID-19'u oldukça şiddetli (5 üzerinden 4,09) ve orta derecede kontrol edilebilir (5 üzerinden 3,25) olarak algıladıkları tespit edilmiştir. (Li et al., 2020)

Bu çalışmada, 18-23 yaş aralığında olan bireylerin kontrol algısı puan ortalamasının daha yüksek olduğu ve kontrol algısı ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir (tablo 3). Ekiz ve arkadaşlarının (2020) yaptığı çalışmada, 46-55 yaş arasındaki bireylerin salgının kontrolüne dair algıları puan en yüksek iken, 56-70 yaş arasındaki bireylerin en düşük kontrol algısına sahip olduğu ve yaş ile kontrol algısı arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmiştir. Ekiz ve ark. 2020).

Kontrol algısı düşük bireylerin; kişisel ve toplumsal hastalık önleme tedbirlerini görmezden gelme olasılıkları daha yüksektir, böylece kendilerini ve başkalarını gereksiz enfeksiyon risklerine maruz bırakırlar (Zhu et al., 2020). Bu çalışmada; kurallara uyulması ile hastalığın biteceğini düşünenlerin kontrol algısı puan ortalamalarının daha yüksek ve aralarında anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır (tablo 3). SARS-Cov-2 / COVID-19 pandemisinin yayılmasını hafifletmek için halkın algısının, kaygı ve sağlığı koruyucu davranışlarının ve algılanan etkinliğin değerlendirildiği çalışmada; sağlığı koruyucu davranışlardan biri olan kalabalık yerlerden uzak durma davranışının çoğunluk tarafından oldukça etkili olarak algılandığı tespit edilmiştir (Vally, 2020).

Bu çalışmada; COVID-19'un kurallara uyularak biteceğini düşünenlerin COVID-19'un Kontrolü Algısı Ölçeği kontrol (mikro/kişisel) alt boyut puan ortalamasının daha yüksek olduğu saptanmıştır (tablo 3). COVID-19 pandemi sürecinde ulusal ve uluslararası işbirliği, virüsün yayılmasını engellemede nitekim destekleyici olmuştur. Salgını kontrol altına almaya yönelik ulusal düzeyde, birçok ülke halka hem siyasi hem de bilimsel otoriteler tarafından sağlanan güvenilir ve doğru veriler ve kurallar doğrultusunda eğitim vermiştir. Eğitim ve politikaların; sosyal mesafe, temizlik ve izolasyon gibi önlemleri içermesi, salgının kontrolünde önemli bir rol oynamaktadır (Memiş Doğan & Düzel 2020). Çin'de COVID-19'a karşı aşı olma istekliliğinin ve etkileyebilecek faktörlerin araştırıldığı çalışmada; Elleri sık sık yıkayarak SARS-COV-2 enfeksiyonunu önlenebileceğini düşünenlerin çoğunluğunun aşı olmaya istekli olduğu belirtilmiştir (Gan et al., 2021). Al-Qerem ve arkadaşlarının (2021) yaptığı çalışmada; COVID-19'dan korumak için yüz maskesi takanların çoğunlukta olduğu belirtilmiştir. (Al-Qerem & Jarab, 2021). Hong Kong'daki COVID-19 salgınının erken safhasında topluluğun tepkilerinin incelendiği ve önleyici tedbirlerin de sorgulandığı çalışmada; gelişmiş kişisel hijyen uygulamalarının (maske takma, elleri temizleme, öksürme ve hapşırma kuralları) çoğunluk tarafından benimsendiği belirtilmiştir. (Kwok et al., 2020). Bu doğrultuda; salgının kontrol altına alınmasında aşı olmayı düşünen bireylerin dahi, kişisel koruyucu tedbirlerin alınarak hastalığın kontrolünün sağlanacağını düşündükleri söylenebilir.

Çalışmaya katılan bireylerin COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumların yüksek düzeyde olduğu görülmektedir. Ulusal ve küresel düzeyde alınan tedbirlerin orta düzeyde yeterli olduğu, hastalığa yakalanmamak için alınan kişisel tedbirler ile hastalığın kontrolünün orta düzeyde sağlanabileceği ve bireylerin hastalığın kontrol edilebileceği inancına ilişkin algılarının iyi düzeyde olduğu tespit edilmiştir. COVID-19 sürecinde; artan morbidite ve mortalite sayılarını kontrol altına almada; tüm toplum sağlığını korumak için yapılabilecek etkin uygulama aşımadır (Erkekoğlu ve ark. 2020). Bu doğrultuda; pandeminin, sonlandırılması amacıyla koruyucu önlemlerin uygulanması ve uzun vadede bağışıklığın sağlanması, topluma olan zararın minimalize edilmesi açısından toplumun, COVID-19 aşısının güvenilirliği, koruyuculuğu, içeriği hakkında, kendilerini/ailelerini hastalıktan korumaya yönelik alınacak tedbirler konusunda, güncel, güvenilir kaynaklar tarafından bilgilendirilmesi ve bireylerin aşı tutumlarının olumlu yönde olması açısından geçmiş dönemlerde bulaşıcı hastalıklarla mücadelede; aşının etkinliğinin kanıtlandığı çalışmaların emsal gösterilmesi, bireylerin aşıya karşı olan tereddütlerini rahatça ifade etmeleri konusunda desteklenmesi ve aşıya yönelik tutumların değerlendirildiği çalışmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca aşının gelişim aşamalarının detaylarının bireyler ile paylaşılması aşımaya yönelik tereddütleri azaltacaktır.

ARAŞTIRMADA ETİK İLKELER

Araştırmanın yürütülebilmesi için Etik Kurul (Etik Kurul No: 2021/07) izni alınmıştır. Sağlık Bakanlığından da gerekli izinler alınmıştır. Dijital olarak hazırlanan formada araştırmanın amacı yazılarak gönüllülük esas alınmıştır. Bu çalışma, 1964 Helsinki Deklerasyonu Prensipleri'ne uygun bir biçimde yapılmıştır.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANLARI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Al-Qerem, W. A., & Jarab, A. S. (2021). COVID-19 Vaccination Acceptance and Its Associated Factors Among a Middle Eastern Population. *Frontiers in public health*, 9, 632914. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.632914>
- Artan, T, Karaman, M, Arslan, İ , Cebeci, F . (2020). COVID-19 Salgınına Yönelik Algı ve Tutumları Değerlendirme Ölçeği'nin Değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4 (2), 101-107. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/scd/issue/58064/820242>
- Bullers, S. and Prescott, C.A.(2011). An Exploration of The Independent Contributions Of Genetics, Shared Environment and Adult Roles and Statuses on Perceived Control. *Sociological Inquiry*, 71(2), 2011, 145-163.

- Dindar Demiray E.K., Alkan Çeviker S., (2021). COVID-19: Aşı ve Toplumsal Korunma, J Biotechnol and Strategic Health Res. 2020;1(Özel Sayı):37-44. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1049525>
- Ekiz, U , İlman, E , Dönmez, E . (2020). Bireylerin Sağlık Anksiyetesi Düzeyleri İle Covid-19 Salgını Kontrol Algısının Karşılaştırılması . Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi. 6(1), 139-154. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaysad/issue/54067/729076>
- Erkekoğlu, P., Köse, S. B. E., Balcl, A., & Yirün, A. (2020). Aşı Kararsızlığı ve COVID-19'un Etkileri. *Literatür Eczacılık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 208-220.
- Gan, L., Chen, Y., Hu, P., Wu, D., Zhu, Y., Tan, J., Li, Y., & Zhang, D. (2021). Willingness to Receive SARS-CoV-2 Vaccination and Associated Factors among Chinese Adults: A Cross Sectional Survey. *International journal of environmental research and public health*, 18(4), 1993. <https://doi.org/10.3390/ijerph18041993>
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu, O. C., & Coşar, B. (2020). Development of Perception and Attitude Scales Related with COVID-19 Pandemia. *Pearson Journal of Social Sciences - Humanities*, 5(7), 306-328. doi: 10.46872/pj.127
- Guidry, J., Laestadius, L. I., Vraga, E. K., Miller, C. A., Perrin, P. B., Burton, C. W., Ryan, M., Fuemmeler, B. F., & Carlyle, K. E. (2021). Willingness to get the COVID-19 vaccine with and without emergency use authorization. *American journal of infection control*, 49(2), 137–142. <https://doi.org/10.1016/j.ajic.2020.11.018>
- Hanaei, S., & Rezaei, N. (2020). COVID-19: Developing from an Outbreak to A Pandemic. *Archives of medical research*, 51(6), 582–584. <https://doi.org/10.1016/j.arcmed.2020.04.021>
- Kwok, K. O., Li, K. K., Chan, H. H., Yi, Y. Y., Tang, A., Wei, W. I. et al. (2020). Community responses during the early phase of the COVID-19 Epidemic in Hong Kong: Risk perception, information exposure and preventive measures. medRxiv.
- Larson, H. J., de Figueiredo, A., Xiaohong, Z., Schulz, W. S., Verger, P., Johnston, I. G., Cook, A. R., & Jones, N. S. (2016). The State of Vaccine Confidence 2016: Global Insights Through a 67-Country Survey. *EBioMedicine*, 12, 295–301. <https://doi.org/10.1016/j.ebiom.2016.08.042>
- Li JB, Yang A, Dou K, Wang LX, Zhang MC, Lin XQ. (2020). Chinese public's knowledge, perceived severity, and perceived controllability of COVID-19 and their associations with emotional and behavioural reactions, social participation, and precautionary behaviour: a national survey. *BMC Public Health*. 2020 Oct 21;20(1):1589. doi: 10.1186/s12889-020-09695-1.
- Lotfi, M., Hamblin, M. R., & Rezaei, N. (2020). COVID-19: Transmission, prevention, and potential therapeutic opportunities. *Clinica chimica acta; international journal of clinical chemistry*, 508, 254–266. <https://doi.org/10.1016/j.cca.2020.05.044>

- Memiş Doğan M, Düzel B. (2020). Fear-Anxiety Levels in Covid-19 . *Journal of Turkish Studies*. DOI:10.7827/TurkishStudies.44678
- Mohamed, K., Rodríguez-Román, E., Rahmani, F., Zhang, H., Ivanovska, M., Makka, S. A., Joya, M., Makuku, R., Islam, M. S., Radwan, N., Rahmah, L., Goda, R., Abarikwu, S. O., Shaw, M., Zoghi, S., Irtsyan, S., Ling, I., Cseprekal, O., Faten, A. B., Hazar Sayar, E., ... Rezaei, N. (2020). Borderless collaboration is needed for COVID-19-A disease that knows no borders. *Infection control and hospital epidemiology*, 41(10), 1245–1246. <https://doi.org/10.1017/ice.2020.162>
- Pakpour AH, Griffiths MD (2020). COVID-19 korkusu ve önleyici davranışlardaki rolü . *J. Conc. Disord.* 2 , 58–63.
- Paul E, Steptoe A, Fancourt D.(2020). Attitudes towards vaccines and intention to vaccinate against COVID-19: Implications for public health communications. *Lancet Reg Health Eur.*2021 Feb;1:100012. doi: 10.1016/j.lanepe.2020.100012.
- Rawat K, Kumari P, Saha L.(2020). COVID-19 vaccine: A recent update in pipeline vaccines, their design and development strategies. *Eur J Pharmacol.*2021;892:173751. doi:10.1016/j.ejphar.2020.173751
- Sarasty, O., Carpio, C. E., Hudson, D., Guerrero-Ochoa, P. A., & Borja, I. (2020). The demand for a COVID-19 vaccine in Ecuador. *Vaccine*, 38(51), 8090–8098. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2020.11.013>
- Thorneloe, R., Wilcockson, H., Lamb, M., Jordan, C. H., & Arden, M. (2020). Willingness to receive a COVID-19 vaccine among adults at high-risk of COVID-19: a UK-wide survey.
- Vally Z. (2020). Public perceptions, anxiety and the perceived efficacy of health-protective behaviours to mitigate the spread of the SARS-Cov-2/ COVID-19 pandemic. *Public health*, 187, 67–73. <https://doi.org/10.1016/j.puhe.2020.08.002>
- Velavan, T. P., & Meyer, C. G. (2020). The COVID-19 epidemic. *Tropical medicine & international health : TM & IH*, 25(3), 278–280. <https://doi.org/10.1111/tmi.13383>
- Wang, S., Kang, B., Ma, J., Zeng, X., Xiao, M., Guo, J., Cai, M., Yang, J., Li, Y., Meng, X., & Xu, B. (2021). A deep learning algorithm using CT images to screen for Corona virus disease (COVID-19). *European radiology*, 1–9. Advance online publication. Doi: <https://doi.org/10.1007/s00330-021-07715-1>
- Whitson JA, Galinsky AD.(2008) Lacking control increases illusory pattern perception. *Science*. 2008 Oct 3;322(5898):115-7. doi: 10.1126/science.1159845
- Zhu, N., O, J., Lu, H. J., & Chang, L. (2020). Debate: Facing uncertainty with(out) a sense of control - cultural influence on adolescents' response to the COVID-19 pandemic. *Child and adolescent mental health*, 25(3), 173–174. <https://doi.org/10.1111/camh.12408>